

OBLIKOVANJE ABSOLUTISTIČNIH MONARHIJ V EVROPI

Prva absolutistična monarhija v Evropi je nastala v **16.st - Španija**. Tu so si monarhi krepili moč z dohodki od geografskih odkritij. Vzorni primer absolutizma se razvije v **Franciji** - razvije se v vseh svojih razsežnostih in vpliva tudi na druge absolutistične monarhije.

- JEAN BODIN

»Suverenost je absolutna in trajna oblast, pomeni najvišjo ukazovalno silo. Vsi knezi so podrejeni božjim in naravnim zakonom, vendar spada nijnjo k pojmu suverenosti, da njeni nosilci niso v nobeni obliki podrejeni ukazom drugih in da sami izdajajo zakone svojim podanikom.« - definicija absolutnega monarha - v enem človeku združena cerkvena in posvetna oblast.

- THOMAS HOBBS (1651) - LEVIATHAN

× naslovnica: država prikazana v kraljevi osebi, ki ima na glavi krono, v desnici meč, v levici pa škofosko palico → vladar združuje cerkveno in posvetno oblast; vlada neomejeno. Absolutno oblast ima tudi nad mesti in podeželjem,

× absolutna oblast vladarja je nujna, ker varuje življenja in lastnino podanikov pred napadi in ropanjem drugih.

Absolutizem zaživi zaradi krize fevdalne oblasti - ljudje verjamejo absolutistom.

ABSOLUTIZEM V FRANCJI

Z Ludvikom XIII. se razvoj začne; v času Ludvika XIV. pa doseže višek. V franciji sta dva slavna ministra: **Richelieu** in **Mazarin** ki sta absolutizem postavila na noge; strla sta odpor plemstva, ustvarila državno enotnost.

»Država, to sem jaz.« - Ludvik XIV.

Visoke plemiške družine obdržijo častne nazive. Glavne upravne naloge pa preidejo na kralja in njegove podanike (uradnike). Državo tako upravlja 40000 uradnikov iz vrst meščantva in nižjega plemstva, ki skrbijo za potratno življenje vladarjev - Ludviku XIV. je bila Burbonska palača premajhna, zato je zgradil Versailles. Ludvik XIV. se je na dvoru obkrožil z sebi vdanimi, pesniki, pisatelji, slikarji, pa tudi s filozofi (Voltaire). Na dvorih so tudi začetki francoske kulinarike in mode. Za vse to **razkošje** je bil potreben **denar**.

Upravo nad zunanjo politiko, pravosodjem in financami je Ludvik XIV. prepustil državnim sekretarjem s častnim nazivom **MINISTRI**. Državo je upravno razdelil na 30 enot, na čelu vsake je bil **INTENDANT**. Imel je tudi svoj »Ludvikov kovanec« skovan ob prevzemu oblasti. Njegov simbol je sonce - razsvetljuje podanike (Versailles - palača sonca).

MERKANTILIZEM (Jean Baptiste Colbert) - nova gospodarska doktrina. Namen je bil ustvariti pozitivno zunanjetrgovinsko bilanco (čim manj uvažati, čim več izvažati); domače trgovce zaščititi, tuje blago je bilo treba plačevati z zlatom. Država spodbuja razvoj domačih manufaktur in trgovin z olajšavami.

Finance so najpomembnejši del državnih zadev.

Ludvik XIV. je svojim plemičem podeljeval častne nazive, pokrajine. Zapletal se je tudi v vojne, kjer se mu po robu postavi Evropska koalicija → ob koncu njegovega vladanja se pojavi kriza absolutistične monarhije.

ZGLEDI FRANCOSKEGA ABSOLUTIZMA

× Na ozemlju današnje **NEMČIJE** je v letih **1618 ~ 1648** potekala 30letna vojna, ki se je končala z Westfalskim mirom. Nemčija še vedno ostane razdeljena na 200 majhnih kneževin (najmočnejša **Prusija**). V večini teh kneževin se je razvil absolutizem, ki pa je temeljlil na starih zemljiških gospostvih in ne na pospeševanju trgovine. Razvoja se na osnovi zaostrovanja in je podkrepjen z vojaško silo - ne prinese novitet.

× **CARSKA RUSIJA** je vse do pojava **Petra Velikega** v **17.st.** zelo zaostala država (zaradi vdora Mongolov po propadu Kijevske kneževine). Peter Veliki skuša razviti francoski model absolutizma. Ob ustju reke Neve je zgradill mesto Sankt Petersburg (»Zahodno mesto« - renesančne zgradbe); gradi tudi nove ceste, kanale, pristanišča. Reformiral je tudi upravo in gospodarstvo. Nižje plemstvo preusmeri v uradniško aristokracijo; za vestno opravljanje nalog dobijo zemljiška gospostva s podložniki. Ti posamezniki začno samovoljno izkoriščati podložnike → kriza fevdalnega sistema. Povečal je tudi obseg rudarstva, novih manufaktur. Zgradil je tudi prvo rusko mornarico; kljub temu denarno gospodarstvo ne zaživi. Uspešen je bil tudi v zunanji politiki. Posodobil je vojsko → Rusi se bojujejo s Švedi in Turki → pridobitev novih ozemelj ob Baltiku, Črnem morju; kar je omogočilo odprtje trgovskih poti. Nasilna evropeizacija (striženje brad kmetom, francoska moda & kulinarika) ni uspela, ker je bil to prevelik poseg v življenjske navade ljudi. Po dejanjih je bil Peter Veliki na nek način reformator, čeprav za absolutizem niso značilne reforme.

Absolutizem se pokače le za eno izmed faz v razvoju, kasneje se razvije **RAZSVETLJENI ABSOLUTIZEM**, ki temelji na razsvetljenskih načelih. Vendar tudi razsvetljeni absolutizem ne prepreči **MEŠČANSKIH REVOLUCIJ**.

MEŠČANSKA REVOLUCIJA V ANGLIJI

Anglija je bila v Zahodni Evropi edina velika monarhija v kateri kralj še ni imel absolutistične oblasti. V **1. ½ 17.st.** si je angleški kralj zaželel absolutizma, vendar mu je dokument iz preteklosti to preprečil. Podedovane stanovske svoboščine, dane z **Magno Charta Libertatum** v **12.st.** so bile v nasprotju idejami absolutizma, saj je ta listina utrdila pravice stanovom.

Tako je pravico do razpisovanja novih davkov dobil **svet kraljestva** sestavljen iz 27 baronov in prelatov. Leta **1265** so svet dopolnili z zastopniki mest in nižjega plemstva. Ta veliki svet se je kasneje preimenoval v **parlament** in se razdelil na:

- zgornji dom: dom lordov (baroni in prelati)
- spodnji dom: po dva predstavnika iz vsake grofije in pomembnejših mest

V Franciji ni bilo običajno da bi se plemiči ukvarjali s trgovino, medtem ko je bilo to v Angliji povsem običajno. Plemstvo se velikokrat povezuje z meščanstvom.

Angleški kralj je razpisal poseben davek brez privolitve parlamenta, kar je izzvalo upor. Poslanci so se počutili oguljufane in dogovorijo se za odpor proti kraljevi samovolji. Iz spora zaradi davkov se razvije boj za oblast med kraljem in parlamentom.

DRŽAVLJANSKA VOJNA 1642

Oblikovala sta se dva tabora:

- kralja so podprli anglikanski škofje, visoko plemstvo in podeželsko prebivalstvo
- na strani parlamenta so bili bogati londonski trgovci in podeželsko nižje plemstvo

Spor je imel tudi versko podlago. Večina poslancev spodnjega doma je prihajalo iz puritanskih občin, ki se niso hotele podrediti anglikanskim škofom, temveč so zahtevali omejitev anglikanske cerkve in tudi kraljeve oblasti.

Med vojno je podeželski plemič v parlamentu **OLIWER CROMWELL** reorganiziral parlamentarno vojsko. Kraljeva vojska je bila tako premagana, angleški kralj je bil ujet in obglavljen. Oliwer Cromwell je bil nato imenovan za lorda protektorja in dobil diktatorska pooblastila od parlamenta za izvajanje vojaške oblasti.

V času vladanja (**1653 ~ 1658**) je:

- uvedel cenzuro tiska
- prepovedal gledališke predstave, plesne prireditve, konjske dirke

V Angliji je postajal zaradi tega vse manj priljubljen. Po njegovi kratki vladi (5let) je v Angliji zavladata rodbina **TUDOR**, ki je znova skušala uvesti kraljevo moč.

Leta **1688** slavna **nekrvava revolucija** (kralja **Jakoba II.** so samo pregnali).

Angleški parlament je **VILJEMA iii. ORANSKEGA**, ki je bil poročen z **Marijo Stewart**, hčerko pregnanega Jakoba II., zaprosil, naj prevzame oblast v Angliji. Tako je Viljem podpisal znamenito **listino o pravicah - BILL OF RIGHTS**. Anglija je tako dokončno postala parlamentarna monarhija kar je še danes.

S to listino parlament dobi najvišjo zakonodajno oblast v državi, kralj pa obdrži izvršilno oblast. Ločena je bila tudi sodna oblast.

V listini o pravicah je zapisano:

- × Kralj sam ne sme odpraviti nobenega zakona
- × Brez privolitve parlamenta ne sme kralj pobirati nobenega davka
- × Kralj ne sme proti volji parlamenta vzdrževati svoje vojske
- × Nihče ne sme biti klican na odgovornost zaradi svojega govora v parlamentu
- × Kralj mora sklicevati seje parlamenta v rednih presledkih

To deklaracijo sta dopolnila še dva zakona:

- × Sodniki so zaradi zaščite pred kraljevim vmešavanjem neodstavljeni
- × Protestantским (puritanskim) občinam je bila zagotovljena verska svoboda

Bistvo listine je, da si sedaj kralj in parlament delita oblast po točno določenih pravilih, ki so zapisana v »ustavi«.

Leta **1707** se Anglija združi s Škotsko → nastane **VELIKA BRITANIJA**, ki predstavlja temelj novega razvoja. Kmalu je VB razvije v največjo kolonialno in imperialistično država na svetu.

NIZOZEMSKA MEŠČANSKA REVOLUCIJA

- 1.** Španski kralj **FILIP II.** je vladal na Nizozemskem, v Burgundiji, Neaplju, na Siciliji in v Milanu. Vladal je tudi španskim kolonijam v Ameriki.
- 2.** Nikjer v Evropi ni katoliška verkev tako močna kot v Španiji. Z inkvizicijo so preganjali pripadnike drugih verstev (muslimani) in nasprotnike kraljevega absolutizma. Kralj je skušal doseči špansko prevlado po vsej Evropi.
- 3.** V španskih provincah na Nizozemskem (najbogatejše ozemlje španske krone) se je v polnem razmahu razvijala **reformacija**. V **južnih provincah** se je razvila tekstilna industrija; v **severnih** pa pomorstvo, trgovina in obrtno kmetijstvo. Polovica svetovne trgovine je potekala čez **Amsterdam** in **Rotterdam**.
- 4.** Filip II. je skušal pokoriti upornike, vendar mu to kljub pomoči genarala **ALBE** ni uspelo. Vodja upornikov **VILJEM ORANSKI** je skupaj z nemškimi in drugimi kneti premagal Špance.
- 5.** Špancem je uspelo spet pridobiti oblast v **južnih provincah** (Belgija), medtem ko so **severne province** na čelu s **Holandijo** leta **1581** razglasile nedovisnost.

I. TEHNIČNA / INDUSTRIJSKA REVOLUCIJA

1. Pogoji za porast industrije:

- × novi vek z ostanki fevdalne družbe
- × v 18. st imamo 2 veliki kolonialni sili: VB in Francijo, ki sta izrinili Nizozemsko

BRAUDEL – Zgodovina je kot morje:

- × valovi ki so na površju: politična zgodovina (negotova, hitro se spreminja)
 - × pod površjem: gospodarska zgodovina
 - × najgloblje: kulturna zgodovina (zelo težko je povsem spremeniti kulturo)
- Vedno pride najprej do političnih sprememb in šele nato do gospodarskih.

Velika Britanija je POMORSKA SILA. Znanstveniki so v 18. st. širili spoznanja v naravoslovju, tehnične novosti so olajšale pomorstvo; razvije se trigonometrija in višja matematika; v fiziki vedenje o toploti. Velika Britanija, ki ima ugodne politične razmere po revoluciji, postane vodilna pri odkrivanju novega sveta (uvoz surovin iz kolonij, ki jih v manufakturah spreminjajo v končne izdelke). Pogoji za razvoj manufaktur: dovolj denarja v rokah posameznikov, osebna svoboda, dovolj veliko tržišče.

2. Kupna moč je v VB s kapitalizmom porasla. Zardi veno večjega povpraševanja po bombažu je tekstilna industrija v VB cvetela. Manufakture (ročne delavnica, notranja delitev dela) ne zadostujejo več potrebam tržišča.



I. INDUSTRIJSKA REVOLUCIJA - PREHOD IZ ROČNE V STROJNO INDUSTRIJO

V **2. ½ 18.st.** manufakture nadomestijo **tovarne**.

3. Izumi v tekstilni panogi:

- × John Kay – leteči tkalski čolniček
- × James Hargreaves – stroj za fino predenje (več niti hkrati)
- × Richard Arkwright – statve na vodni pogon
- × Crompton – predilni stroj (še več niti hkrati)

JAMES WATT – PARNI STROJ

Patentiran leta **1769**, z vsemi dopolnili postane uporaben leta **1782**. Je najpomembnejši izum, ki ni pomemben le za tekstilno industrijo, temveč tudi za promet, žage, mlatilnice...

1807 – Faltonov parnik

1825 – Stephenson – 1. parna lokomotiva

4. Pogoji za razvoj industrije:

- × dobra lega in prometne povezave
- × dobički čezmorske trgovine ustvarjajo velik kapital

- × velike zaloge surovin (železo in premog)
 - × širjenje kolonij ustvarja nova tržišča
- Industrializacijo na Evropski celini zavirajo:
- × stari absolutistični sistemi
 - × politična razdrobljenost
 - × stalne vojne
 - × pomanjkanje velikega kapitala

Odlične pogoje za industrializacijo imajo poleg VB tudi ZDA (ni ovir fevdalizma, razvoj je šel direktno v kapitalizem).

5. Posledice industrijske revolucije:

- × s hitrim razvojem so začele propadati stare cehovske obrti in manufakture
- × iz kmetijskih področij so začeli nastajati industrijski obrati (rudarski revirji)
- × ljudje opuščajo kmetijstvo (med prvo svetovno vojno lakota v Angliji)
- × kapitalisti (meščanstvo postane popoln vladar v državi) začno izkoriščati delavce

Nasprotje meščanstvo:delavstvo je čedalje hujše. Kapitalisti začno delavce naseljevati v revirje. Mezde so nadomestili boni za trgovine s tretjerazredno robo. V revirjih se je razvijala prostitucija, kriminal, alkoholizem.

Kapitalistično izkoriščanje postane veliko protislovje te dobe.

Okrog leta **1800** so zabeleženi prvi znaki neorganiziranega delavskega gibanja by **Neo Luda - ludizem** - krivdo za odpuščanje so delavci valili na stroje, zato so jih razbijali. Nea in njegove privržence so po hitrem postopku odpustili.

Ludizmu sledi **čartizem**, ki se je razvil ok. leta **1820**. 5 mio delavcev je podpisalo listino (charto) v kateri so izrazili nezadovoljstvo → zvišali so jim mezde. Čartizem je že oblika organiziranega delavskega gibanja.

Okrog leta **1840** se pojavijo **stavke** in **sindikati**, ki jim pravimo **trade unions**. Sindikati so že ščitili delavce; a pri stavkah so jih delodajalci še vedno lahko odpustili.

Leta **1848** nastane **komunistični manifest**, ki je program milijonov proletarcev po svetu.

RAZSVETLJENSTVO (18.st)

Je novo filozofsko gibanje, ki je postavilo človekov razum pred tradicijo in religijo. V srednjem veku je imela cerkev popoln nadzor nad življenjem. V **13.st.** se pojavi nova veda **sholastika**, katere utemeljitelj je **Tomaž Akvinski**: »V primeru če prideta vera in razum v nasprotje, se vedno moti razum.« Sholastika ne dovoljuje dvomov. Cerkev vzporedno s sholastiko razvija **inkvizicijo**, krivoverce so obsojali na smrt.

Od **renesanse** in **humanizma** naprej pa so mnogi znanstveniki ustvarili znanstvene razlage sveta. Vse to so dosegli z opazovanjem, eksperimentiranjem in induktivnim sklepanjem. **Isaac Newton** velja za utemeljitelja naravoslovnih znanosti; naslonil se je na eksperimentalne metode **Francisa Bacona** in **Reneja Descartesa**, ki je naravne pojave razlagal z matematiko – kot gibanje med seboj povezanih delčkov materije.

Tudi v obdobju **absolutizma** so države načrtno podpirale razvoj naravoslovnih znanosti. Ludvik XIV. je ustanovil akademijo znanosti v Parizu.

Nemec **Fahrenheit** in Šved **Celsius** sta pripomogla k izumu termometra. Italijana **Galvani** in **Volta** sta pomembna pri raziskavah na področju elektrike.

Nemec **Karl Linné** je razvil sistematiko rastlinskega in živalskega sistema. Razvoj je šel naprej tudi v družboslovju – ločijo se od posredništva cerkve in teologije. Namesto ponavljanja verskih resnic filozofija postavi razum na prvo mesto.

Če je v absolutizmu veljal božanski izvor kraljeve oblasti, se v razsvetljenstvu razvije spoznanje o **svobodi in enakosti ljudi**.

1. Država kot družbena pogodba
2. Enakost namesto privilegijev
3. Gospodarska svoboda namesto merkantilizma

Trije najpomembnejši razsvetljenci so:

- VOLTAIRE

Živel je na Ludvikovem dvoru, vendar je kritiziral njegovo oblast. Potegoval se je za uvedbo **naravnega prava** – vsi naj bi bili ob rojstvu enaki. Hotel je tudi osvoboditi kmete iz osebne odvisnosti, odpraviti privilegije plemstva in nadvlado duhovščine. Dopisoval si je z evropskimi monarhi (pruski **Friderik II.** in ruska **Katarina II.**) in jim predlagal reforme (upravne in državne). Upal je da bo prevladal razum.

- MONTESQUIEU

Je napisal knjigo **Duh zakona**: »Državljeni so lahko svobodni le če je oblast razdeljena na zakonodajno, izvršilno in sodno. Če sta dve veji združeni pride do prisvajanja, kar pomeni konec svobode, kar vodi v tiranijo.« Iz tega sledi da je absolutizem škodljiv.

Je tudi avtor gesla **svoboda, enakost, bratstvo**, ki je postalo geslo francoske meščanske revolucije.

- JEAN JACQUES ROUSSEAU (1712 ~ 1778)

Leta **1762** je napisal knjigo **Družbena pogodba**. V njej je državo opredelil kot družbeno pogodbo – pogodbo med ljudmi. Idejo o svobodi in enakosti posameznikov je poskušal vključiti v družbo. Zakonodajna oblast in vladanje naj bi pripadlo zduženemu ljudstvu. Vsak posameznik naj bi se odpovedal svojemu egoizmu in se podredil skupni volji. »Če si država prisvoji ljudstvo, pa se razveljavi družbena pogodba« → pravica do revolucij. Posameznik s tem ni več moralno zavezan. Francoski razsvetljenci so vplivali tudi na nastanek in razvoj ZDA (pravica do revolucij). Veliko idej razsveteljencev ima vpliv na **Jakopince**, ki začno francosko revolucijo.

Razsvetljenci so izdajali tudi **ENCIKLOPEDIJO** (franc. ključ) **znanosti, umetnosti in obrti**, katere glavni urednik je bil **Diderot**. V njej so bili poleg znanstvenih dognanj tudi koristni napotki za vsa področja. Poudarjali so izhodišče življenja, postavljali si vprašanja o smrti in poudarjali dobro življenje na tem svetu.

Diderot je zaradi izdajanja enciklopedije zabredel v finančno krizo; pomagal mu je **Katarina II.** z odkupom polovice njegove knjižnice. Navkljub cenzuri in finančnim težavam je izšlo 20 zvezkov.

Po teh idejah se razvije **RAZSVETLJENI ABSOLUTIZEM**. Razvije se v **Rusiji, Habsburški monarhiji**, vzoren primer pa se razvije v **Prusiji**.

Rusija - Katarina II. ~ naslednica Petra Velikega se šteje kot predstavnica razsvetljenega absolutizma predvsem zaradi korespondence z Voltaireom in Diderotom. V svojih delih je obsojala predsodke ljudi, zavzemala se je za kulturo, izobrazbo. Vendar pa je v praksi naredila bore malo.

Prusija - Friderik II. je vzorni razsvetljeni absolutist. Njegov namen je bil krepitev državne moči in dvig življenjskega standarda prebivalstva. Upravo in vojsko je organiziral hierarhično. Plemiški stan je imel za temelj in oporo države, ki mu pripada prvenstvo pri obrambi države. Vojska je tako močna, dobro opremljena. Z zakoni uredi neodvisnost sodišč in odnose med ljudmi – »V sodstvu naj govorijo zakoni in molči naj knez.« Uvede tudi svobodo vere in vesti.

Razsvetljeni absolutizem je zadnji poskus ohranitve fevdalnega reda pri življenju. Pristali bi celo na obdavčitev plemstva in duhovščine; da bi le ostali na oblasti. Če bi razsvetljeni absolutizem uspel, meščanske revolucije ne bi bile potrebne, saj bi bil fevdalizem spontano odpravljen.

Na področju gospodarstva so razsvetljenci prikazovali merkantilizem kot zavoro v napredku. Tako se je pojavila nova gospodarska doktrina **FIZIOKRATIZEM**, katere utemeljitelj je bil **Francis Quensay**. On in njegovi privrženci so zahtevali gospodarsko svobodo (nemoteno bogatenje meščanov) in agrarno reformo. Trgovina in obrt po njihovem mnenju ne ustvarjata nove vrednosti, vendar le predelujeta surovine in jih prenašata iz kraja v kraj. Edino produktivno je kmetijstvo, ker ustvarja nove vrednosti.

Zato zahtevajo osvoboditev kmeta, odpravo najvišjih cen žita in obdavčitev plemstva.

× Družina **ZOIS** je bila ena najbogatejših družin (fužine). **Žiga Zojs** je bil mladim izobražencem mecen in mentor; organiziral je krožke...

× **A.T.Linhart** ~ **Poizkus zgodovine Krajnske in ostalih dežel južnih Slovanov Avstrije**. Knjiga je bila napisana v nemščini in je izšla v dveh delih (**1788** in **1791**). Je zgodovinsko delo v katerem Slovenijo obravnava kot celoto in preseže fevdalno razdrobljenost dežel.

× **Valentin Vodnik** je bil znan po **Ljubljanskih novicah**

× **Jernej Kopitar** – slovnica?

Poveča se zanimanje za zgodovino, naravoslovje, ljudsko obrt in slovenski jezik.

RAZSVETLJENI ABSOLUTIZEM V HABSBUŠKI MONARHIJI

Leta **1635** je **Ferdinand II.** uvedel zakon **PRIMOGENITURA** (prvorojeni moški lahko postane kralj). **Karl VI.** v **18.st.** nima moškega potomca zato sprejme **pragmatično sankcijo** – dopolnilo k zakonu s katerim lahko zavlada njegova hči **Marija Terezija**. Vladala je v letih **1740~1780**. Takoj po prevzemu oblasti jo je napadel **Friderik II.**, ki ji je zavzel **Šlezijo**. Po koncu njenega vladanja jo nasledil njen sin **Jožef II.**, ki vlada v letih **1780~1790** in dobro nadaljuje materino delo. Bil je celo bolj radikalen kot mati; od nekaterih reform je moral odstopiti. Reforme ki sta jih uvedla so v celoti uspeli v **Avstrijskem** delu monarhije; v **Ogrskem** pa ne zaradi prevelikega odpora plemstva in želje Dunaja po prevladi.

1. UPRAVNE

Marija Terezija je oblast povezala in centralizirala na Dunaj. Državo je prepredla z mrežo upravnih instanc. Avstrijske dežele so bile razdeljene na **okrožja** ali **kresije** Jožef II. pa je kresije povezal v **gubernije**. Funkcije deželnih stanov so prešle na državne → zmanjša se vpliv stanov (Jožef II. jih sploh ne sklicuje več). Za uradni jezik uvede **nemščino**. Tudi sodstvo se loči od uprave. Namen teh reform je zmanjšati vpliv plemstva na javne zadeve; okrepiti je treba uradniški aparat. To je bil zadnji poskus ohranitve fevdalnega reda pri življenju.

2. GOSPODARSKE

Marija Terezija je povečala državne dohodke z merkantilistično naravnano gospodarsko politiko. Državni uradniki pospešujejo ustanavljanje manufaktur ter omejujejo cehe. Ukinili so tudi carinske meje med deželami – ostane le meja med Avstrijskim in Ogrskim delom. Z to odpravo carin postane TRST izhodišče tranzitne trgovine. Mesto se spremeni v prometno, trgovsko in pristaniško središče južnega dela monarhije. Na ta način se poveča tudi število prebivalcev – Trst postane največje slovensko mesto.

Uvedli so tudi enotno denarno enoto po vsej državi.

Jožef II. nadaljuje s fiziokratizmom; uvede več gospodarske svobode in ukine nekatere cehe.

Poveča se pridobivanje železa in jekla na Štajerskem in Koroškem. L. 1770 je bilo v Sloveniji 31 fužin (večina v lasti družine Zois).

Poleg tega nastane v Sloveniji več novih manufaktur: tekstilne, papirnice (Radeče pri Zidanem mostu), steklarne (Pohorje, Hrastnik), puškarne (Borovlje na Koroškem), livarne, usnjarne.

3. VERSKE

Ukinjati začne celo nekatere samostane (zaradi pomanjkanja zgradb za manufakture). Uvede tudi **versko toleranco**. S tem razglasi enakopravnost ver – da bi pridobili kapital. S tem se začne vnovično priseljevanje nemških in židovskih kapitalistov, začne se združevanje kapitala v rokah posameznika.

4. AGRARNE

Terezijanski kataster iz I. 1751 je ločil podložniško-kmečko zemljo od gosposke, zaradi prehoda na obdavčenje do tedaj privilegiranega višjega sloja.

Jožefinski katarster iz I. 1787 pa je enako obdavčil kmečko in gosposko zemljo.

Oblast se je zaradi tega kmetom zelo prikupila. Uvedli so državni nadzor nad neupravičenimi zahtevami fevdalcev do podložnikov in pa sodišča na katerih so se kmetje lahko pritožili.

Robotniški patent 1778 ~ 1782 nastaja ob predaji oblasti med M. T. in Jožefom. Ukvarja se z vprašanjem **tlake**. S tem dokumentom je tlaka omejena na največ 3~4 dni v tednu.

Nevolniški ali podložniški patent ~ I. 1782 govori o odpravi osebne odvisnosti podložnikov. Kmečki otroci se lahko sedaj zaposlijo, gredo v šolo. Podložnik ima možnost odkupiti zemljo v dedni zakup.

Ukazala je tudi posekati vso slabo vinsko trto (šmarnico) na Slovenskem.

Pri izvajanju agrarnih reform so morali kmeta tudi učiti vzgajati druge kulturne rastline. Kmetijske družbe so z izdajanjem posebnih publikacije kmete izobraževale. Uvedla se je hlevska živinoreja (posledično gnojenje), hmeljarstvo, čebelarstvo, menjava posevkov, gojenje detelje, krompirja, koruze. S tem so se preprečevale lakote.

5. ŠOLSKE

Uvedli so splošno šolsko obveznost za vse otroke med 6 in 12 letom. Opismenjevanje je postalo nujno → večina ljudi se uči brati in pisati Slovensko. S tem se prebujata slovenska narodna zavest. Začno nastajati prvi učbeniki, poljudnoznanstvene revije, priročniki za kmetovanje... Čeprav je bil uradni jezik v monarhiji nemščina, so dovolili ljudem na sodiščih komunikacijo v slovenščini. Pomanjkljivost šolskih reform je bilo pomanjkanje učiteljev.

6. PROMETNE

Monarhija je prepredena s cestami. Ob cestah proti Dunaju je M. T. zasadila hruške, da so se lahko študentje ob poti lahko do sitega najedli.

Še pred Marijo Terezijo I. 1719 postaneta Reka in Trst svobodni pristanišči → razvoj cestnega prometa; država se poveže s Hrvaško. Razvijejo tudi hitrejše tovarne kočije **parizarje**, ki so veliko hitrejše od prejšnjih počasnih vozov.

7. VOJAŠKE

Uvedba obveznega služenja vojske – najprej dosmrtna, kasneje 7 let. Izpopolnili so tudi načine bojevanja, vojaške karte...

V Ogrski del začnejo načrtno naseljevati koloniste iz J. Nemčije, Italije, Sloveške, Rusije (kasneje to nacionalnosti ki tvorijo vojvodino).

Naseljujejo se tudi srbi; postanejo nosilci srbskega kulturnega napredka.

Ob koncu svojega vladanja mora Jožef II. odstopiti, ostaneta pa oba patenta. Njegov naslednik brat Leopold mora odstopiti od večine reform. Fevdalni red ostane do **pomladi narodov** leta **1848**, vendar so te reforme pripomogle k njegovemu koncu.

AMERIŠKA REVOLUCIJA IN NASTANEK ZDA

Po geografskih odkritjih je trajalo še nekaj časa, preden so nastale kolonije. Že od začetka **17.st.** so Angleži ob V. obalah S. Amerike začeli ustanavljati kolonije. **Virginija - 1606** - prva kolonija. Do sredine **18.st.** je bilo tam že 13 angleških kolonij: Georgija, Južna Karolina, Severna Karolina, Virginija, Zahodna Virginija, Maryland, Pensilvanija, Delaware, New Jersey, New York, Connecticut, Rhode Island, Masechusetts, New Hampshire, Vermont, Maine.

Odnos z matično Anglijo:

Angleži se v notranje življenje ZDA niso mešali. Razlogi za preseljevanje so bili: verska svoboda, dovolj zemlje, boljše življenje. VB ni točno zanimalo kako živijo in pustila jim je notranjo avtonomijo, kralj jim je podelil pravico do samouprave; plačevali so le davke Angležem.

Na Severi so se začele razvijati **kmetske farme** na Jugu pa **plantaže**. Na Severu se je razvijala tudi obrt, pomorstvo. Na plantaže so za delovno silo uvažali črne sužnje (indijanci so zaradi šibkosti umirali).

V **18.st.** je Anglija v duhu merkantilizma začela v kolonijah omejevati proizvodnjo tistega blaga, ki bi bilo lahko konkurenčno domačim proizvodom. Ni jim bilo všeč da so se te kolonije gospodarsko preveč razvile, zato so jim nalagali več novih davkov. Do zapleta je prišlo ko je angleški parlament sklenil, da naj bi kolonije plačale stroške 7letne vojne med Anglijo in Francijo (**1756~1763**). To je bil za koloniste hud udarec: »Ker nimamo stalnih zastopnikov v parlamentu, ni razlogov da bi plačevali take davke.« Od ustanovitve so namreč plačevali davke ki so jih sami sprejeli preko svojih voljenih zastopnikov v kolonialnih skupščinah. Kolonije so bojkotirale vse blago iz VB. Ko je leta **1773** v Bostonsko pristanišče priplula ladja s čajem, so ves čaj pometali v morje → **Bostonska čajanka**.

Angleška vlada je razglasila izredne razmere, tako se je **1775~1783** bila **vojna za neodvisnost**.

4.7.1776 - Jeffersonova deklaracija o neodvisnosti. Sprejeli so jo na kongresu v Philadelphiji. Jefferson se je zgledoval po Rousseauju. Francija je v ta boj poslala prostovoljce, v ZDA pa **kip svobode**, ki naj bi jih spominjal na pomoč. Angleški kralj je nad upornike poslal močno najemniško vojsko, poleg domače tudi nemško. Po odločilnih porazih je morala Anglija leta **1783** z **mirom v Versaillesu** priznati neodvisnost kolonij. V Severni Ameriki je tako VB ostala le še Kanada, je pa z istim dokumentom Anglija dobila oblast nad kolonijami v Indiji.

Leta **1787** je nastal osnutek zvezne ustave, s čimer se je iz poprej ohlapne zveze oblikovala zvezna država kot federacija enakopravnih držav.

Temeljno načelo Ameriške ustave: »Vsa oblast izhaja iz ljudstva, zvezna oblast pa je deljena na tri dele«:

x Zakonodajna oblast: **kongres**

- SENAT: vsaka država pošlje 2 senatorja, ne glede na velikost

- POSLANSKA ZBORNICA: na 30000 volilcev je 1 poslanec

x Izvršilna oblast: **predsednik** (ima visoka pooblastila)

- imenuje zvezne funkcionarje in sodnike vrhovnega sodišča
 - določa svoje ministre, predlaga nove zakone
 - vrhovni poveljnik oboroženih sil
- × Sodna oblast: **vrhovno sodišče** (nadzira izvajanje zakonov; ima pravico veta)

Osnutek je kot ustava začel veljati leta **1789**. Po tej ustavi so imeli volilno pravico le moški bele polti, ki so imeli dovolj posesti in so plačevali davke. Tako je $\frac{1}{4}$ belcev, indijanci, črnci in ženske ostalo brez volilne pravice. Šele leta **1870** po secesijski vojni so tuid črnci dobili pravice.

Prvi ameriški predsednik je postal **George Washington**.

Ameriška revolucija je dala spodbudo tudi gibanjem po drugih delih sveta; vpliv na Evropo; model za rušenje kapitalizma po svetu.

FRANCOSKA MEŠČANSKA REVOLUCIJA

Francija: država ki je imela vzorni absolutizem; kot kritika se je pojavil razsvetljeni absolutizem → zadnji vladar ki bi lahko uveljavil razsvetljeni absolutizem je bil **Ludvik XVI.** a je bil prešibek da bi uvedel reforme.

Po njegovi smrti se stanje v Franciji ni spremenilo, zato so se nasprotja med gospodarji in fevdalci zaostrovala.

Francoska družba 18.st. je bila razdeljena na stanove:

1. duhovščina - 140000
2. plemstvo - 400000
3. stan - 25 mio (trgovci, bankirji, odvetniki, uradniki, zdravniki, rokodelci, služabniki, kmetje, kmetijski delavci)

Duhovščina - škofje in opati sodijo med višje plemstvo. Živijo na dvoru.

Tudi med plemstvom so bile velike razlike. Dvorno plemstvo je živelo zelo potratno - kraljeva darila, dohodki iz državnih blagajn. Podeželskih plemičev je bilo mnogo več in so živeli slabše, zato so postajali čedalje bolj zahtevni do svojih podložnikov.

Pravice ki so jih obdržali plemiči:

- x pravica do nošenja meča
- x ločene klopi v cerkvah
- x v primeru smrtne kazni obglavljenje namesto obešanja

Leta **1789** je bila finančna kriza najhujša (2 finančna ministra):

- **Jacques Necker** je hotel obdavčiti plemstvo - zaradi tega ga je kralj odpustil

- **Jacques Turgot** je poskusil uvesti še zadnje reforme pred revolucijo

Maja 1789 je bila državna blagajna popolnoma prazna, zato je kralj ponovno sklical stanove. Le-ti niso blili sklicani vse od leta **1614**. V tem času so le potrjevali nove davke. Ker je veljalo pravilo glasovanja po stanovih je bilo razmerje pri odobravanju novih davkov vedno 2:1. Tokrat pa se 3. stan s tem ni strinjal in zahtevali so glasovanje po številu. **Junija 1789** je kralj povečal število poslancev 3. stanu; vendar pa sta bila 1. in 2. stan skupaj še vedno v premoči.

3. stan se je tako preimenoval v **NARODNO SKUPŠČINO** - s tem je delitev na stanove odpravljena - in zagrozil da se ne bo razšel dokler kralj ne bo dovolil pravične razporeditve. Kralj je bil prisiljen skupščino priznati. Njihova naloga: spremeniti ustavo - preimenovali so se v **ustavodajno skupščino**. Glavni akterji so bili najbogatejši meščani. Gibanje se je kmalu razširilo po vsej Franciji.

14. julij 1789 ~ **padec Bastilije** (zapor za politične zapornike) simbolizira konec absolutizma.

V noči iz **4. na 5. avgust** ~ **nočna seja narodne skupščine** - sprejeli so delno odpravo fevdalnih zakonov:

- x davki za vse osebe, ne glede na dohodke
- x porazdelitev vseh javnih bremen
- x odpravljene tlake

× zemlja se pod določenimi pogoji lahko odkupi (kaže le na delno odpravo; drugače bi ljudje dobili zemljo)

29. avgust 1789 ~ **deklaracija o pravicah človeka in državljana**, ki so jo napisali visoki meščani – vsa določila so njim v prid.

Oblast je postopoma odpravljala fevdalne omejitve. **Ustavo** so sprejeli šele **septembra 1791** → visoko meščanstvo pridobitev revolucije noče deliti z nižjim meščanstvom, zato zavlačujejo. V tem vmesnem času so si lahko nagrabili bogastvo. S to ustavo je Francija postala **USTAVNA MONARHIJA**. Kralj je z ustavo dobil šibko izvršilno oblast.

Za visoko meščanstvo je bila revolucija končana; prepovedali so delavska združenja, hočejo onemogočiti cehe, razglasili so svobodo veroizpovedi. Francijo so razdelili na 38 departmajev, poslanci so bili voljeni na osnovi dohodkov → volilni cenzus.

Po sprejetju ustave se ustavodajna skupščina preimenuje v **zakonodajno skupščino**, ki je glede na ustavo sprejemala zakone.

Po sprejetju ustave sta se oblikovali 2 struji:

× ŽIRONDISTI (**Gironde**) – visoki meščani; konec revolucije

× JAKOBINCI (**Saint Jacques**) – radikalni republikanci; nadaljevanje revolucije

- glavni voditelji: **Robespierre, Danion, Marat** hočejo pravice za nižje meščanstvo; nočejo se več podrežati visokemu meščanstvu

Kralj (Ludvik XVI.) je izven Francije iskal stike z Evropsko koalicijo. Njegova žena je bila **Marija Antonieta** (hči Marije Terezije).

27. avgust 1791 – **deklaracija v Pilnitzu** – Avstrija in Prusija izrazita podporo Ludviku XVI, ki si želi znova obnoviti oblast.

Spomladi 1792: Avstrija in Prusija napadeta Francijo. Ti dve fevdalni državi se namreč bojita da bi se revolucija razširila k njima, saj so se tja zatekali francoski emigranti, ki se niso strinjali s tamkajšnjimi razmerami. Ob začetku vojne je francoski kralj skušal pobegniti, a so ga po hitrem postopku ubili.